

ЛЕКЦІЯ 1

ПРОМОЦІЯ ЗДОРОВ'Я

2 курс 2024 р. осінній семестр

Викладач доцент, к.мед.н.

САМОЙЛЕНКО ІРИНА ГРИГОРІВНА

ТЕМА №1. СУЧАСНЕ УЯВЛЕННЯ ПРО ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ І СОЦІАЛЬНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ. СИСТЕМА «ЛЮДИНА-ЖИТТЄВЕ СЕРЕДОВИЩЕ»

Промоція здоров'я. Поняття «здоров'я» - його сутність та види: індивідуальне, популяційне, громадське. Оцінка формуючих чинників. Цілісність підходу до формування здоров'я зберігаючої поведінки населення. Вплив різних структур (політичних, наукових, соціальних) на забезпечення цілісного підходу до охорони громадського здоров'я.

План

1. Основні поняття та визначення.
2. Холістична модель здоров'я.
 - 2.1 Фізичне благополуччя.
 - 2.2 Психологічне благополуччя.
 - 2.3 Соціальне благополуччя.
3. Рівні здоров'я.
4. Чинники впливу на здоров'я.
5. Система «людина – життєве середовище».
6. Шляхи управління здоров'ям дитячого населення. Моніторинг стану здоров'я дитячого населення.

1. Основні поняття та визначення

Здоров'я – це стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів. (відповідно до преамбули Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я).

Життя – це одна з форм існування матерії, яку відрізняє від інших здатність до розмноження, росту, розвитку, активної регуляції свого складу та функцій, різних форм руху, можливість пристосування до середовища та наявність обміну речовин і реакції на подразнення.

Життя – форма руху матерії зі специфічним обміном речовин, самовідновленням, системним управлінням, саморозвитком, фізичною і функціональною дискретністю живих істот.

Діяльність є специфічною людською формою активності, необхідною умовою існування людського суспільства, зміст якої полягає у доцільній зміні та перетворенні в інтересах людини навколишнього середовища.

Під життєдіяльністю розуміється властивість людини не просто діяти в життєвому середовищі, яке її оточує, а процес збалансованого існування та самореалізації індивіда, групи людей, суспільства і людства загалом в єдності їхніх життєвих потреб і можливостей.

Небезпека – негативна властивість живої та неживої матерії, що здатна спричиняти шкоду самій матерії: людям, природному середовищу, матеріальним цінностям. ДСТУ 2293-99 визначає термін «безпека» як стан захищеності особи та суспільства від ризику зазнати шкоди.

Безпека – це збалансований, за експертною оцінкою, стан людини, соціуму, держави, природних, антропогенних систем тощо. Безпека життєдіяльності (БЖД) – це галузь знання та науково-практична діяльність, спрямована на формування безпеки і попередження небезпеки шляхом вивчення загальних закономірностей виникнення небезпек, їхніх властивостей, наслідків їхнього впливу на організм людини, основ захисту здоров'я та життя людини і середовища її проживання від небезпек, а також на розробку і реалізацію відповідних засобів та заходів щодо створення і підтримки здорових та безпечних 5 умов життя і діяльності людини як у повсякденних умовах побуту та виробництва, так і в умовах надзвичайних ситуацій.

2. Холістична модель здоров'я.

За холістичного підходу здоров'я розглядається не лише як відсутність хронічних хвороб, а набагато ширше, як стан загального добробуту, благополуччя (рис. 1).

Здоров'я – це життєва енергія, натхнення і задоволення від насиченого подіями життя. Це здатність ставити цілі й досягати їх, максимально реалізовувати свій потенціал. Це свобода від болю, руйнівних пристрастей, егоїзму та духовного занепаду.

Якщо взяти до уваги, що психологічне – це емоційне, інтелектуальне і духовне благополуччя, отримаємо п'ятивимірну модель здоров'я.

П'ятивимірна модель здоров'я.

Фізичне благополуччя Добре фізичне самопочуття, енергія, бадьорість, здатність витримувати фізичні навантаження.

Психологічне благополуччя

Інтелектуальне. Уміння вчитись і отримувати задоволення від навчання, здатність аналізувати проблеми та приймати зважені рішення.

Емоційне. Здатність розуміти почуття – свої та інших людей, уміння долати невдачі, керувати стресами.

Духовне Усвідомлення свого призначення і сенсу б життя, сприйняття загальнолюдських цінностей, залученість до культурної спадщини людства.

Соціальне благополуччя Задоволення соціальним статусом і якістю стосунків з оточенням, здатність ефективно спілкуватися та взаємодіяти з людьми.

Усі три аспекти здоров'я – фізичний, психологічний і соціальний – тісно взаємопов'язані (подібно до триноги, на якій встановлено фотоапарат: якщо одна з ніжок коротша за інші, стійкість триноги порушується). Тому важливо зберігати рівновагу і дбати про всі аспекти благополуччя. Наприклад, у поході юнаки і дівчата не лише тренують своє тіло (дбають про фізичне благополуччя), а й гартують волю, навчаються чогось нового, отримують задоволення від спілкування з природою (психологічне благополуччя), а також приємно проводять час зі своїми друзями, вчать бути командою, надихати і підтримувати одне одного (соціальне благополуччя).

2.1 Фізичне благополуччя

Фізичне здоров'я (благополуччя) характеризує рівень розвитку і функціональні можливості органів і систем людського організму. Базовими показниками фізичного здоров'я є робота серця, стан імунної системи і здатність організму засвоювати кисень. Ознаки фізичного здоров'я: чиста гладка шкіра, здорові зуби, блискуче, міцне волосся, рухливі суглоби, пружні м'язи, здорове серце, відчуття бадьорості протягом дня, висока працездатність. Фізичне здоров'я забезпечує енергію для повсякденного життя, полегшує адаптацію до навколишнього середовища (наприклад, до погодних умов), допомагає виживати в екстремальних ситуаціях. Воно підвищує наші шанси захиститися від інфекцій і уникати травм, а також швидко одужувати, якщо захворів. Для підтримки фізичного здоров'я важливо повноцінно відпочивати, мати нормальну вагу тіла, піклуватися про свою фізичну форму, особисту гігієну, а також проходити регулярний медичний огляд і лікуватися в разі потреби. Також важливо уникати шкідливого впливу на організм тютюну, алкоголю, інших психоактивних і токсичних речовин. Ознаками фізичного нездоров'я можуть бути: | порушення сну, | відсутність апетиту, | нездатність витримувати фізичні навантаження, | порушення травлення, | зіпсовані зуби, | нездорова шкіра, | підвищена стомлюваність, | загальна слабкість. Не існує «здоров'яміра», за допомогою якого можна було б точно виміряти рівень свого здоров'я. Тому кожен оцінює його суб'єктивно (за власними критеріями). Тут важливо бути реалістом. Якщо під здоров'ям розуміти п'ять років без будь-яких хвороб і здатність пробігати марафонську дистанцію, небагато хто 7 назве себе здоровим. А коли розуміти здоров'я як баланс і здатність швидко одужувати – чимало людей переконані, що вони здорові.

2.2 Психологічне благополуччя

Більшість людей вважає себе здоровими, якщо у них немає ознак порушення фізичного здоров'я. Однак вони можуть мати захворювання, навіть хронічні чи невиліковні, які не виявляються жодними аналізами і пов'язані з порушеннями їхньої ментальної (емоційної, інтелектуальної чи духовної) сфери. Наше психологічне благополуччя залежить від того, що ми думаємо про себе, як долаємо стреси, засвоюємо інформацію і приймаємо рішення. Найважливішим критерієм психологічного благополуччя є відчуття психологічної рівноваги, яку пов'язують із

гармонійною організацією психіки та її можливістю адаптуватися до стресів. Люди з високим рівнем психологічної рівноваги демонструють: ♦ позитивну самооцінку, яка тісно пов'язана зі здатністю керувати своїм життям; ♦ послідовність і передбачуваність, що свідчить про сформованість характеру; ♦ цілеспрямованість, яка ґрунтується на позитивному баченні майбутнього і потребі у самореалізації; ♦ автономність (незалежність), що забезпечується умінням приймати відповідальні рішення; ♦ відчуття єдності з іншими людьми, яке приносить у життя стабільність і наповнює його сенсом. Психологічно врівноважені люди більше насолоджуються життям і легше долають виклики і проблеми. Вони навіть інакше ставляться до них. «Здорова людина бачить у проблемах можливість, а хвора – у можливостях проблеми», – зауважив відомий психіатр Аллан Фромм. Психологічно врівноважені люди усвідомлюють свої почуття і вміють висловити їх у найкращий спосіб. Вони здатні прийняти мудре рішення, керуючись моральними цінностями і відповідальністю.

Ознаки та порушення психологічного здоров'я

Ознаки порушення психологічної рівноваги: адекватне сприйняття дійсності викривлене сприйняття дійсності здатність засвоювати знання, логічно мислити погіршення пам'яті, уваги, інших інтелектуальних здібностей здатність аналізувати проблеми і приймати зважені рішення хаотичність, категоричність мислення цілеспрямованість, активність, незалежність нерішучість, залежність від чужої думки здатність дотримуватися соціальних норм і правил схильність до порушення правил, моральних норм, законів розвинене почуття відповідальності за себе (своє життя і здоров'я) уникання відповідальності, наявність шкідливих звичок критичне мислення підвищена навіюваність здатність адекватно оцінювати себе, самоповага занижена самооцінка, утрата віри в себе, свої можливості природність поведінки, вихованість, чемність демонстративність, грубість, пихатість здатність співчувати, доброзичливість емоційна черствість, ворожість, агресивність вміння пробачати і забувати образи злостивість володіння собою імпульсивність, різноманітні фобії оптимізм тривожність, зневіра.

2.3 Соціальне благополуччя

Люди є істотами соціальними і не можуть нормально існувати без взаємодії з іншими людьми та суспільством. Важливим критерієм соціального благополуччя є показник соціальної адаптованості людини, який пов'язує з її здатністю ефективно спілкуватися та налагоджувати здорові міжособистісні стосунки, адаптуватися до соціальних норм і правил, що існують у суспільстві, взаємодіяти з державними інституціями. Люди з високим рівнем соціального благополуччя: | мають розвинені комунікативні навички, уміють слухати і говорити, уникають непорозумінь; | приязні у спілкуванні, демонструють толерантність і повагу до співрозмовника, їхня манера спілкування викликає повагу до них; | у разі конфлікту дбають про інтереси всіх сторін, здатні запропонувати взаємовигідне рішення або піти на компроміс; | легко знайомляться, добре почуваються навіть у незнайомій компанії; | уміють дружити й обирати хороших друзів, дбають про приязні родинні стосунки; | уміють надавати й отримувати допомогу, працювати в команді; | здатні мотивувати і переконувати, бути лідером і вести за собою. Про низький рівень соціального благополуччя свідчать: □ часті конфлікти та непорозуміння; □ відсутність близьких друзів, відчуття самотності; □ надмірна сором'язливість, нездатність звернутися по допомогу; □ нездорові стосунки в родині, у навчальному закладі, з однолітками. 3. Рівні здоров'я Рівні здоров'я можна уявити як динамічні стани на лінійці, на одному кінці якої – передчасна смерть, а на другому – ідеальне здоров'я. Між теоретичним поняттям «досконале здоров'я» і хворобою існують проміжні стадії (рис. 2).

3. Рівні здоров'я.

Абсолютно здоровий – стан організму, за якого всі органи і системи функціонують ідеально (теоретичне поняття).

Практично здоровий – організм підтримує всі показники в межах фізіологічної норми. Він здатний витримувати значні навантаження і за рахунок внутрішніх резервів швидко адаптується до змін у навколишньому середовищі.

Збій адаптації – внаслідок тривалого впливу несприятливих факторів в організмі порушується система саморегуляції, накопичуються токсичні речовини, знижується активність імунної системи.

Передхвороба – накопичуються дезадаптаційні зміни, виникає імунодефіцит, порушується обмін речовин. На цій стадії відбувається зниження больового порога, наростають втомлюваність і ризик виникнення захворювань.

Хвороба – патологічний процес, що виявляється у формі виражених ознак (симптомів). Досягнення високого рівня благополуччя залежить від багатьох чинників.

4. Чинники впливу на здоров'я

Здоров'я населення оцінюють за трьома показниками.

Перший – показник дитячої смертності.

Другий – кількість робочих днів, пропущених через хворобу.

Третій – середня тривалість життя.

Вплив медицини на ці показники, за оцінками ВООЗ, не перевищує 10 %. Решта залежить від спадковості (20 %), стану довкілля (19 %), а найбільше (51 %) – від нашого способу життя (рис. 3).

На деякі з цих чинників ми можемо впливати повністю, на інші – лише частково, на решту не маємо жодного впливу.

1. Спадковість – це те, що біологічно передається людині від батьків: колір очей, форма носа, зріст, особливості статури тощо. Науково доведено вплив спадковості майже на всі аспекти фізичного і психічного здоров'я. Однак це не знімає відповідальності кожного за своє здоров'я. Навпаки, ті, хто успадкував схильність до певного захворювання (наприклад, діабету), мають вести такий спосіб життя, щоб знизити ймовірність його виникнення. Окрім фізичного здоров'я, спадковість впливає на базові інтелектуальні здібності й таланти – у спорті, музиці, образотворчому мистецтві.

2. Медицина. Якість і доступність медичних послуг – важливий чинник охорони здоров'я. У кризових ситуаціях він є вирішальним. Але набагато важливіше запобігти проблемам зі здоров'ям, тобто більше уваги

приділяти профілактиці. Недаремно британці кажуть, що фунт профілактики кращий за тонну ліків.

3. Середовище (природне, техногенне, соціальне). Навіть прихильники здорового способу життя не в змозі повністю компенсувати вплив несприятливих кліматичних умов, забрудненого повітря, підвищеного рівня шуму, радіації чи наслідків соціальних потрясінь. З-поміж природних чинників на здоров'я людей найбільше впливають несприятливі погодні умови. Влітку зростає ризик для людей із серцево-судинними захворюваннями, а восени і взимку збільшується кількість тих, хто захворів на застуду і грип. Ризикують і ті, хто потрапив у зону стихійного лиха: землетрусу, виверження вулкана, посухи чи повені.

Технології – це доступні нам досягнення технічного прогресу. Сучасні медичні технології у діагностиці та лікуванні серцево-судинних захворювань, ВІЛінфекції допомагають багатьом людям жити довше і мати кращу якість життя. Інші технології – пастеризація молока, дезінфекція у лікарнях, вакцинація – суттєво зменшили поширення інфекційних захворювань. Існують технології очищення викидів промислових підприємств, що уможливають зниження рівня забруднення довкілля. Однак розвиток технологій може і негативно позначатися на здоров'ї. Механізми та автомати майже повністю звільнили людину від фізичної праці. Нині багато хто провадить малорухливий спосіб життя: сидить на роботі, користується транспортом замість того, щоб ходити пішки, удома відпочиває перед телевізором 11 або грає в комп'ютерні ігри. Рівень фізичної активності таких людей дуже низький, і у них виникають проблеми зі здоров'ям. Негативним наслідком технічного прогресу є техногенні аварії, що загрожують життю і здоров'ю людей. Сукупний ефект техногенних забруднень (хімічних, радіаційних, шумових) впливає на кожного, хто живе у забруднених зонах або вживає вирощені у них продукти. Соціальне середовище – це насамперед родина, друзі, інші люди, з якими ви щодня спілкуєтеся. Сприятливе оточення – важливий чинник підтримання психологічної рівноваги. Невід'ємною складовою життя людини є спілкування з іншими людьми. Ті, хто дбає про своє здоров'я, можуть позитивно впливати і на здоров'я інших людей. А ті, хто поводить ризиковано (курить, вживає алкоголь, порушує закон), нерідко психологічно тиснуть на своїх друзів, спекулюючи на їхній

потребі належати до групи. Соціальне середовище людини не обмежується її найближчим оточенням.

На здоров'я впливають і такі соціальні чинники, як культура та засоби масової інформації. Особливості національної кухні, народні традиції, релігія – усе це елементи культури, які можуть впливати на здоров'я. Пізнання культури свого народу допомагає краще зрозуміти самого себе, сприяє формуванню ідентичності, а ознайомлення з різними культурами спонукає краще розуміти інших людей, формує толерантність. Засоби масової інформації (ЗМІ) – телебачення, Інтернет, радіо, газети, журнали – надають інформацію. Вони також відіграють вирішальну роль у формуванні громадської думки. На жаль, не вся поширювана у ЗМІ інформація є достовірною. Так, реклама має на меті збільшення прибутків від продажу товару, тому нерідко висвітлює лише його кращі якості й приховує недоліки. Тому під час вибору товарів, продуктів, від яких залежить наше здоров'я, довіряти треба лише достовірним джерелам інформації (наприклад, публікаціям професійних організацій у сфері охорони здоров'я – Академії медичних наук, Міністерства охорони здоров'я, державних санітарних служб тощо).

4. Спосіб життя. Здоров'я і благополуччя залежать передусім від нас самих. Кожному під силу правильно харчуватися, покращувати фізичну форму, керувати стресами, не курити, не вживати алкоголь чи інші психоактивні речовини. Кожен здатен подбати про своє довкілля, гармонійні стосунки з оточенням, особистісний розвиток і наповненість життя глибоким сенсом. Якщо ми нічого не робимо для свого здоров'я, переживаємо багато стресів, маємо шкідливі звички і схильність до невиправданих ризиків, рівень і резерви здоров'я знижуються. А коли підтримуємо добру фізичну форму, живемо в гармонії зі своїм внутрішнім світом і світом навколишнім, протистоїмо негативному впливу оточення, то зазвичай досягаємо високого рівня благополуччя.

5. Система «людина – життєве середовище»

Під системою розуміється сукупність взаємопов'язаних компонентів, які взаємодіють між собою таким чином, що досягається певний результат (мета).

Системою, яка вивчається у в дисципліні «Промоція здоров'я», є система «людина – життєве середовище». Системний аналіз у безпеці

життєдіяльності – це методологічні засоби, що використовуються для визначення небезпек, які виникають у системі «людина – життєве середовище» чи на рівні її компонентних складових, та їх вплив на самопочуття, здоров'я і життя людини.

Життєве середовище людини складається з трьох компонентів – природного, соціального, або соціально-політичного, та техногенного середовищ. У життєвому середовищі людини джерелами (носіями) небезпек є:) природні процеси та явища;) елементи техногенного середовища;) людські дії, що криють у собі загрозу небезпеки. Найбільш вдалою класифікацією небезпек за джерелами походження, є така, згідно з якою всі небезпеки поділяються на чотири групи

Перші три вказують на те, що небезпеки за своїм походженням належать до трьох елементів життєвого середовища, яке оточує людину – природного, техногенного (матеріально-культурного) та соціального.

До четвертої групи належать природно-техногенні, природно-соціальні та соціально-техногенні небезпеки, джерелами яких є комбінація різних елементів життєвого середовища.

Природні джерела небезпеки – це природні об'єкти, явища природи та стихійні лиха, які становлять загрозу для життя чи здоров'я людини (землетруси, зсуви, селі, вулкани, повені, снігові лавини, шторми, урагани, зливи, град, тумани, ожеледі, блискавки, астероїди, сонячне та космічне випромінювання, небезпечні рослини, тварини, риби, комахи, грибки, бактерії, віруси, заразні хвороби тварин та рослин).

Техногенні джерела небезпеки – це передусім небезпеки, пов'язані з використанням транспортних засобів, з експлуатацією підйимально-транспортного обладнання, використанням горючих, легкозаймистих і вибухонебезпечних речовин та матеріалів, з використанням процесів, що відбуваються при підвищених температурах та підвищеному тиску, з використанням електричної енергії, хімічних речовин, різних видів випромінювання (іонізуючого, електромагнітного, акустичного).

До техногенних небезпек слід також віднести виведені у військових лабораторіях бактерії, а також організми, створені методами генної інженерії. До соціальних джерел небезпек належать небезпеки, викликані низьким духовним та культурним рівнем: бродяжництво, проституція,

п'янство, алкоголізм, злочинність тощо. Джерелами цих небезпек є незадовільний матеріальний стан, погані умови проживання, страйки, повстання, революції, конфліктні ситуації на міжнаціональному, етнічному, расовому чи релігійному ґрунті. Джерелами політичних небезпек є конфлікти на міжнаціональному та міждержавному рівнях, духовне гноблення, політичний тероризм, ідеологічні, міжпартійні, міжконфесійні та збройні конфлікти, війни.

І все ж більшість джерел небезпек мають комбінований характер. Ось лише невелика їх частка:

- природно-техногенні небезпеки – смог, кислотні дощі, пилові бурі, зменшення родючості ґрунтів, виникнення пустель та інші явища, породжені людською діяльністю;

- природно-соціальні небезпеки – химерні етноси, наркоманія, епідемії інфекційних захворювань, венеричні захворювання, СНІД та інші;

- соціально-техногенні небезпеки – професійна захворюваність, професійний травматизм, психічні відхилення та захворювання, викликані виробничою діяльністю, масові психічні відхилення та захворювання, викликані впливом на свідомість і підсвідомість засобами масової інформації та спеціальними технічними засобами, токсикоманія.

До матеріальних збитків, пошкодження, шкоди здоров'ю, смерті або іншої шкоди приводить конкретний вражаючий фактор. Під вражаючими факторами розуміють такі чинники життєвого середовища, які за певних умов завдають шкоди як людям, так і системам життєзабезпечення людей, призводять до матеріальних збитків

Залежно від наслідків впливу конкретних вражаючих факторів на організм людини вони в деяких випадках (наприклад, в охороні праці) поділяються на шкідливі та небезпечні.

Шкідливими факторами прийнято називати такі чинники життєвого середовища, які призводять до погіршення самопочуття, зниження працездатності, захворювання і навіть до смерті як наслідку захворювання. Небезпечними факторами називають такі чинники життєвого середовища, які призводять до травм, опіків, обморожень,

інших пошкоджень організму або окремих його органів і навіть до раптової смерті. За характером та природою впливу всі небезпечні та шкідливі фактори поділяються на чотири групи: фізичні, хімічні, біологічні, психофізіологічні та соціальні.

До фізичних НШВФ відносяться машини та механізми або їх елементи, а також вироби, матеріали, заготовки тощо, які рухаються або обертаються; конструкції, які руйнуються; системи, устаткування або елементи обладнання, які знаходяться під підвищеним тиском; підвищена запиленість та загазованість повітря; підвищена або понижена температура повітря, поверхонь приміщення, обладнання, матеріалів; підвищені рівні шуму, вібрації, ультразвуку, інфразвуку; підвищений або понижений барометричний тиск та його різкі коливання; підвищена та понижена вологість; підвищена швидкість руху та підвищена іонізація повітря; підвищений рівень іонізуючих випромінювань; підвищене значення напруги в електричній мережі; підвищені рівні статичної електрики, електромагнітних випромінювань; підвищена напруженість електричного, магнітного полів; відсутність або нестача світла; недостатня освітленість робочої зони; підвищена яскравість світла; понижена контрастність; прямий та віддзеркалений блиск; підвищена пульсація світлового потоку; підвищені рівні ультрафіолетової та інфрачервоної радіації; гострі кромки, задирки, шершавість на поверхні заготовок, інструментів та обладнання; розташування робочого місця на значній висоті відносно землі (підлоги); слизька підлога; невагомість.

До хімічних НШВФ відносяться хімічні речовини, які по характеру дії на організм людини поділяються на токсичні, задушливі, наркотичні, подразнюючі, сенсibiliзуючі, канцерогенні, мутагенні та такі, що впливають на репродуктивну функцію. За шляхами проникнення в організм людини вони поділяються на такі, що потрапляють через: - органи дихання; - шлунково-кишковий тракт; - шкіряні покриви та слизисті оболонки.

До біологічних НШВФ відносяться патогенні мікроорганізми (бактерії, віруси, рикетсії, спірохети, грибки, найпростіші) та продукти їхньої життєдіяльності, а також макроорганізми (тварини та рослини)). До психофізіологічних НШВФ відносяться фізичні (статичні та динамічні) перевантаження і нервово-психічні перевантаження (розумове

перенапруження, перенапруження аналізаторів, монотонність праці, емоційні перевантаження).

Соціальні НШВФ – це неякісна організація роботи, понаднормова робота, необхідність роботи в колективі з поганими відносинами між його членами, ізоляція з відривом від сім'ї, зміна біоритмів, незадоволеність роботою, фізична та/або словесна образа та її ризик, насильство та його ризик. Один і той же НШВФ за природою своєї дії може належати водночас до різних груп.

Було запропоновано визначати здоров'я окремої дитини або групи дітей за ступенем можливостей:

- розвивати і реалізовувати свій потенціал;
- задовольняти свої потреби;
- розвивати можливості успішної взаємодії з біологічним, фізичним і соціальним середовищем.

Враховуючи соціальну значимість здоров'я дитячого населення з точки зору формування потенціалу країни на перспективу, важливо, перш за все, приділяти увагу запобіганню загроз для здоров'я, які можуть відбиватися як в дитинстві, так і в період дорослого життя.

Протягом багатьох століть у питаннях здоров'я дітей основна увага приділялася їх біомедичним аспектам — лікуванню та подоланню хвороб. Вважалось, що індивідуальне здоров'я забезпечить і популяційне здоров'я.

Однак, наука знає безліч прикладів неадитивності, коли ціле не дорівнює простій арифметичній сумі своїх частин, а є більшим або меншим.

У нашому випадку: рівень здоров'я населення не може характеризуватися простою сумою рівнів здоров'я окремих осіб.

Крім того, закономірності формування здоров'я на різних ієрархічних рівнях різняться: з їх підвищенням (індивідуум, когорта, популяція, громада тощо) зростає роль соціальних, політичних, економічних детермінант.

Саме тому питання промоції здоров'я населення, зокрема, дитячого, потребують особливого вивчення, проведення спеціальних наукових

досліджень та цілеспрямованих спостережень фахівців практичної служби охорони здоров'я.

Піклування про здоров'я підростаючого покоління з усім властивим дітям потенціалом вимагає осучаснення стратегій профілактичної медицини.

Здоров'я дітей може бути досягнуто лише за умов синтезу профілактики на рівні населення з одночасним наданням клінічної допомоги на індивідуальному рівні.

Третій наріжний камінь — система громадського здоров'я. «Громадське здоров'я традиційно займається епідеміями, носами, гігієною та моніторингом здоров'я населення Але воно присутнє і в політиці, і в державному управлінні, і в економіці, освіті та багатьох інших сферах» Ч.-Е. Е. Уінслоу найбільш важливими для захисту, збереження і поліпшення здоров'я населення є зусилля в галузі профілактичної медицини.

Саме тому можна виділити три основні наріжні камені.

Перший — дитяче населення, діти.

«Дитинству слід надавати найбільшу повагу»

Децим ній Ювенал

В сучасному світі цивілізованість суспільства і духовний розвиток нації характеризуються ставленням до підростаючого покоління.

Стосується це, насамперед, питань благополуччя, здоров'я та життєздатності дітей. Діти — це майбутні батьки, вчені і робітники, спортсмени і артисти, воїни-захістники, в чийх руках добробут і слава держави завтрашнього дня. Вони майбутнє обличчя держави.

Другий наріжний камінь — здоров'я. «Здоров'я це найбільший скарб: з нього йде радість життя, енергія, віра в себе і задоволення».

Каспиіак М.

Історично так склалося, що при розгляді теоретичних питань розуміння та оцінки здоров'я, як правило, мова йде про населення в цілому. Разом з тим, поняття «здоров'я дітей» має враховувати певні специфічні риси та особливості.

Комітет з оцінки здоров'я дітей (США) та Програма моніторингу здоров'я (ЄС), розробляючи всеосяжне і комплексне визначення поняття «здоров'я дітей», зазначають, що воно має

(а) відображати динамічний характер дитинства з урахуванням фундаментального принципу розвитку — оптимізація та підтримання функції з гшином часу;

(б) бути концептуально обґрунтованим;

(в) відображати ресурсний (позитивний) потенціал здоров'я;

(г) забезпечувати основу для вимірювання і поліпшення здоров'я дітей

Протягом багатьох десятиліть медико-профілактичне забезпечення населення України забезпечувалося санітарно-епідеміологічною службою.

Після її ліквідації ці функції покладені на службу громадського здоров'я. На відміну від санітарно-епідеміологічної служби (основою діяльності якої була контрольна функція), пріоритетом у діяльності системи громадського здоров'я має бути аналітична функція: спостереження за здоров'ям населення та керування його формуванням шляхом впливу на детермінанти. З цих позицій служба громадського здоров'я в Україні споріднена Центру з контролю за поширенням захворювань (CDC) у США.

На жаль, на сьогодні у роботі органів громадського здоров'я відсутня система спостереження (моніторингу) за здоров'ям населення та детермінантами його формування — а це особливо важливо для дитячого населення. Це значно звужує сферу діяльності служби громадського здоров'я і знижує її ефективність. Питання поєднання цих трьох пріоритетних питань і розглядаються у даній монографії. Результати багаторічних епідеміологічних досліджень фахівців лабораторії подаються в монографії на тлі аналізу проблем здоров'я дитячого населення, світового досвцу і бачення перспектив розвитку громадського здоров'я в Україні. Викладаючи матеріали наших 10 досліджень щодо здоров'я дитячого населення у світлі розбудови системи громадського здоров'я ми усвідомлювали, що перелік питань, які потребують розгляду і розв'язання, значно ширший і їх розв'язання потребує поєднання зусиль фахівців багатьох галузей.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Поняття «здоров'я» та промоція здоров'я
2. Модель здоров'я.
3. Фізичне благополуччя.
4. Психологічне благополуччя.
5. Соціальне благополуччя.
6. Рівні та групи здоров'я.
7. Вплив спадковості на здоров'я людини.
8. Вплив генетики на здоров'я людини.
9. Зв'язок рівня медицини та здоров'я людини.
10. Здоров'я та спосіб життя.
11. Промоція здоров'я в системі «людина – життєве середовище»

Література .

- Громадське здоров'я: підручник для студ. вищих мед. навч. закладів. - Вид. 3 – Вінниця: «Нова книга», 2013. – 560 с.
- Громадське здоров'я / За ред. В.Ф. Москаленка. - Вінниця: «Нова книга», 2011.-560 с.
- Посібник із соціальної медицини та організації охорони здоров'я / За ред. Ю. В. Вороненка. - Київ: "Здоров'я", 2012. - 359 с.
- Соціальна медицина та організація охорони здоров'я / Під заг. ред. Ю. В. Вороненка, В. Ф. Москаленка. - Тернопіль: Укрмедкнига, 2012. - 680 с